

УДК 657.471

О.М. БРАДУЛ, д-р економ. наук, проф., О.В. КУЛАКОВА, асистент
Криворізький національний університет

ПРОДУКТИВНІ ЗАТРАТИ І НЕПРОДУКТИВНІ ВИТРАТИ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ КОКСОХІМІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ЗМІСТ, КЛАСИФІКАЦІЯ, ПІДХОДИ ДО ОБЛІКОВОГО ВІДОБРАЖЕННЯ

Досліджено спільні і відмінні ознаки термінів «затрати» і «витрати» на оплату праці.

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Неузгодженість у трактуванні змісту термінів «витрати» та «затрати» та наявність різних підходів у частині ідентифікації їх складових приводить до викривлення облікової інформації, що зумовлюється відмінностями у її складі та критеріях визнання.

Процес виробництва продукції складається з понесення прямих і непрямих (накладних) витрат, які прямо або розподільно включаються до собівартості продукції. Складові вищезазначених витрат є затратами на виробництво продукції та призводять до формування оборотних активів: готової продукції (робіт, послуг) за залишків незавершеного виробництва. Тому витрати на оплату праці понесені у процесі виробництва продукції є затратами і в бухгалтерській термінології повинні вважатися як затрати на оплату праці. У процесі понесення витрат на оплату праці у складі витрат звітного періоду з наступним їх списанням на фінансовий результат, що не спричиняє створення будь-якого активу слід вживати термін не затрати, а витрати на оплату праці. Взаємодія витрат та затрат в процесі здійснення виробничо-господарської діяльності відбувається через об'єкт бухгалтерського обліку - готову продукцію, собівартість якої формують затрати у процесі виробництва.

Після завершення даної стадії кругообороту капіталу визнання собівартості витратами звітного періоду відбувається у процесі реалізації готової продукції. Представлено трактування забезпечує розроблення єдиної теоретико-методичної основи для облікового відображення, удосконалення та розвитку системи внутрішнього контролю затрат на оплату праці.

Аналіз досліджень та публікацій. У процесі історичного розвитку економічної думки визначними доробками її представників стали теорії заробітної плати, які надають змогу відстежити еволюції вартості робочої сили, розмежувати продуктивні затрати та непродуктивні витрати праці та оцінити їх вплив на зростання національного багатства країни. Детальний аналіз генезису теорій заробітної плати засвідчив, що в залежності від звітності суспільно-економічної формації та розвитку напрямів в економічній думці змінювалась роль заробітної плати. На сучасному етапі формування економічних відносин заробітна плата виступає не лише як винагорода працівникам за виконану ним роботу, але й є показником ефективності використання трудових ресурсів, залучених у господарську діяльність підприємства.[1]

Постановка завдання. Метою статті є дослідження та удосконалення змісту, класифікації та облікового відображення продуктивних затрат і непродуктивних витрат на оплату праці коксохімічних підприємств.

Завданнями дослідження є:

Встановити спільні та відмінні ознаки поняття «витрати» та «затрати».

Виділити критерії розмежування продуктивних затрат і непродуктивних витрат на оплату праці.

Сформулювати підхід до облікового відображення продуктивних затрат на оплату праці.

Викладення матеріалу та результати. Систематизація спільних і відмінних ознак (табл. 1) між зазначеними термінами дала змогу обґрунтувати неправомірність їх отождолення.

Під терміном «затрати» слід розуміти вартісну оцінку задіяних економічних ресурсів, що визнаються під час їх використання у виробничому процесі суб'єкта господарювання та формують собівартість продукції (робіт, послуг).

Під витратами слід розуміти зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені.

Спільні та відмінні ознаки понять «витрати» та «затрати»

Витрати	Затрати
Спільні ознаки	
Грошовий вираз витрачених ресурсів у процесі здійснення господарської діяльності	
Впливають на формування результатів діяльності суб'єкта господарювання	
Відмінні ознаки	
Закріплено визначення та врегульовано склад витрат на законодавчому рівні	Визначення не закріплено на законодавчому рівні, але використовується в нормативно-правових документах
Визнаються під час реалізації продукції	Визнаються під час витрачання ресурсів в процесі діяльності суб'єкта господарювання
Формують фінансовий результат діяльності	Формують собівартість продукції
Приводять до зменшення капіталу підприємства	Приводять до збільшення активів

Тобто термін затрати на оплату праці доцільно використовувати при нарахуванні винагороди за працю виробничому та загальновиробничому персоналу (рис. 1).

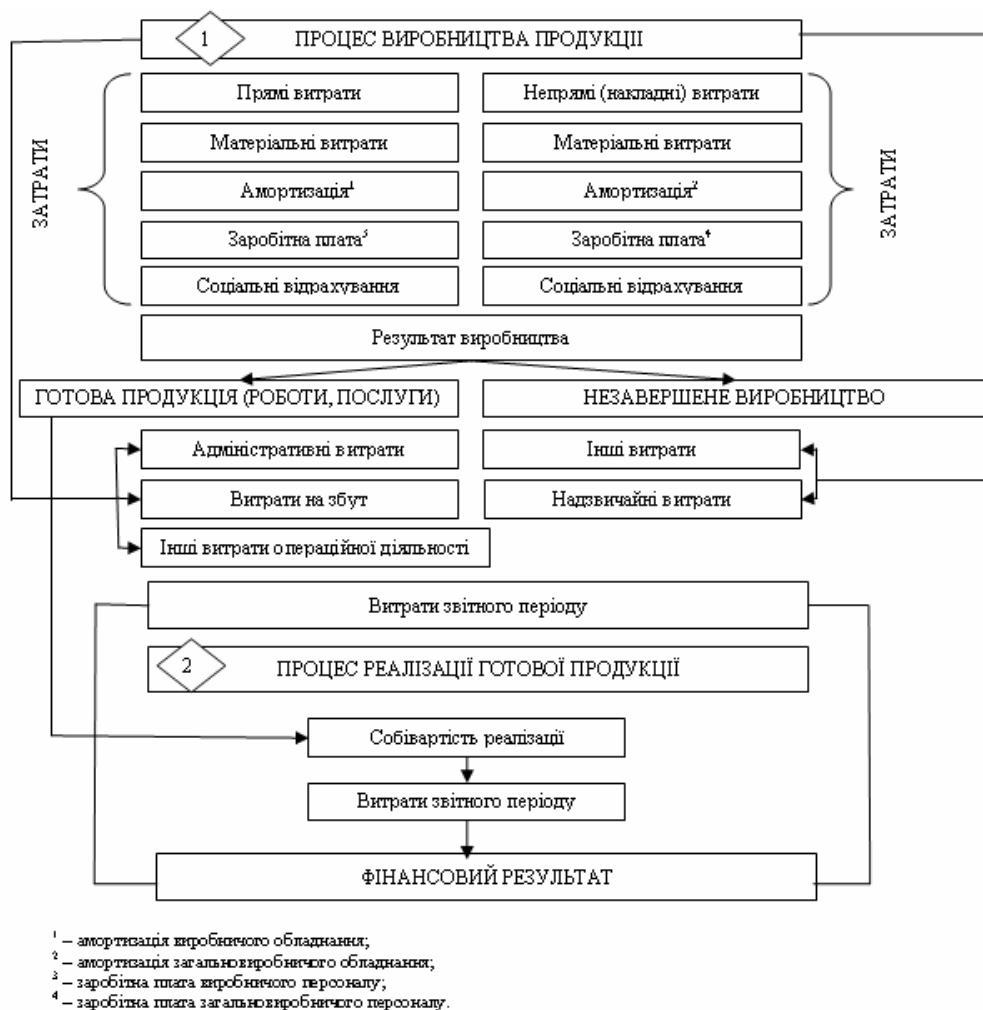

Рис. 1. Порядок формування затрат і витрат підприємства

На підставі аналізу відмінних ознак термінів «затрати» та «витрати» запропоновано розмежовувати продуктивні затрати та непродуктивні витрати на оплату праці із-за застосуванням виділених критеріїв (табл. 2).

Наведені критерії розмежування продуктивних затрат та непродуктивних витрат на оплату праці надають змогу усунути ентропію в обліковому процесі за визначеними об'єктами обліку та забезпечують надання повної та достовірної інформації зацікавленим користувачам.

Основним завданням суб'єкта господарювання є максимізація величини прибутку, отриманого в результаті здійснення процесу виробництва.

Критерії розмежування продуктивних затрат і непродуктивних витрат на оплату праці

Продуктивні затрати на оплату праці	Непродуктивні витрати на оплату праці
Пов'язані з понесенням трудозатрат працівників	Не пов'язані з понесенням додаткових трудозатрат працівників під час виробництва продукції
Формують собівартість продукції (робіт, послуг)	Списуються на витрати звітного періоду підприємства
Передбачають у процесі виробництва отримання певного економічного результату	Пов'язані з неправильною організацією виробничого процесу на підприємстві
Пов'язані лише з виробничою діяльністю	Не виникають у ході виробничого процесу
Мають плановий характер	Необов'язкові та непланові
Є виправданими та доцільними у процесі виробництва продукції (робіт, послуг)	Зумовлені нераціональним використанням та розподілом робочого часу

У свою чергу, одним із найважливіших факторів впливу на величину фінансових результатів є собівартість продукції (робіт, послуг), яка формується з понесених затрат виробництва. Зі зменшенням розміру собівартості продукції збільшується прибуток та рентабельність діяльності суб'єкта господарювання. Важливу роль у складі затрат виробництва відіграють затрати на оплату праці, які становлять значну питому вагу у складі затрат, що формують собівартість продукції (робіт, послуг) (зокрема за підсумками 2012 р. на коксохімічних підприємствах питома вага витрат на оплату праці в загальній сумі собівартості продукції становила в середньому 14,2 %).

Неправильне відображення продуктивних затрат на оплату праці приводить до надання недостовірної інформації керівництву підприємства про кількість та якість понесених трудозатрат працівниками на виробництво продукції.

Під продуктивними затратами на оплату праці слід розуміти затрати праці, які передбачені технологією та організацією виробництва безпосередньо понесені працівником для створення блага (продукції, робіт, послуг) у матеріальній чи нематеріальній формі. Непродуктивні витрати на оплату праці - це витрати, понесені на забезпечення та виплату компенсаційних та заохочувальних витрат без понесення працівниками додаткових затрат праці (рис. 2а,б).

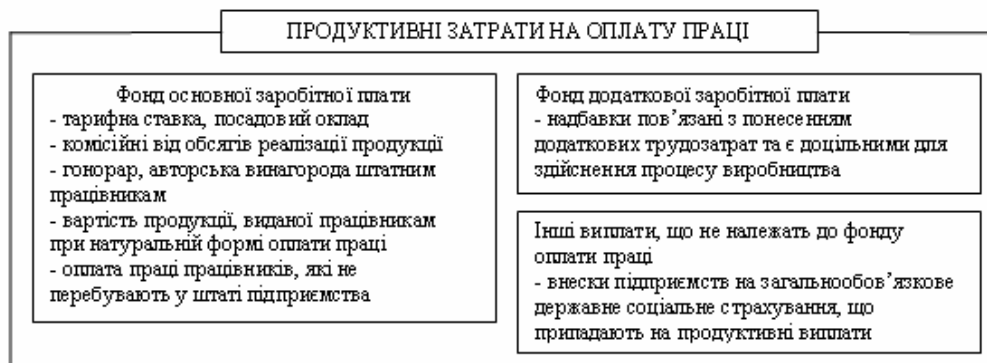

Рис. 2а. Розмежування витрат на оплату праці на продуктивні затрати

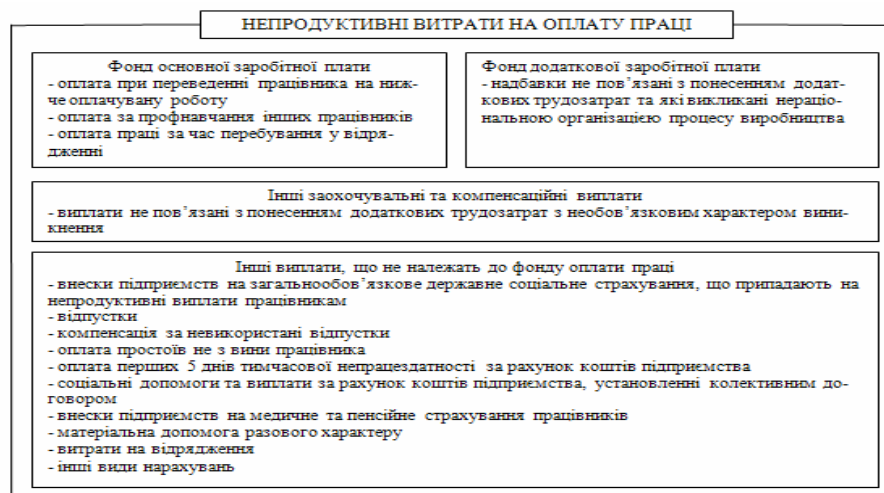

Рис. 2б. Розмежування витрат на оплату праці на непродуктивні витрати

Ресурсозбереження та раціональне використання трудових ресурсів сприяє прискореному розвитку діяльності суб'єкта господарювання, підвищенню конкурентоспроможності продукції, збалансованості діяльності та приводить до економії засобів виробництва, що формують собівартість продукції (робіт, послуг).

При реалізації політики зниження ресурсомісткості на підприємстві необхідно налагодити систему обліку і аналізу споживання усіх видів ресурсів, яка б сприяла підвищенню оперативності прийняття рішень відносно їх раціонального використання.

Піділ витрат на оплату праці на продуктивні затрати та непродуктивні витрати, врахування основних положень функціонування системи ресурсозбереження, обґрунтування необхідності включення до собівартості продукції продуктивних затрат на оплату праці дозволили запропонувати підхід до облікового їх відображення (рис. 3).

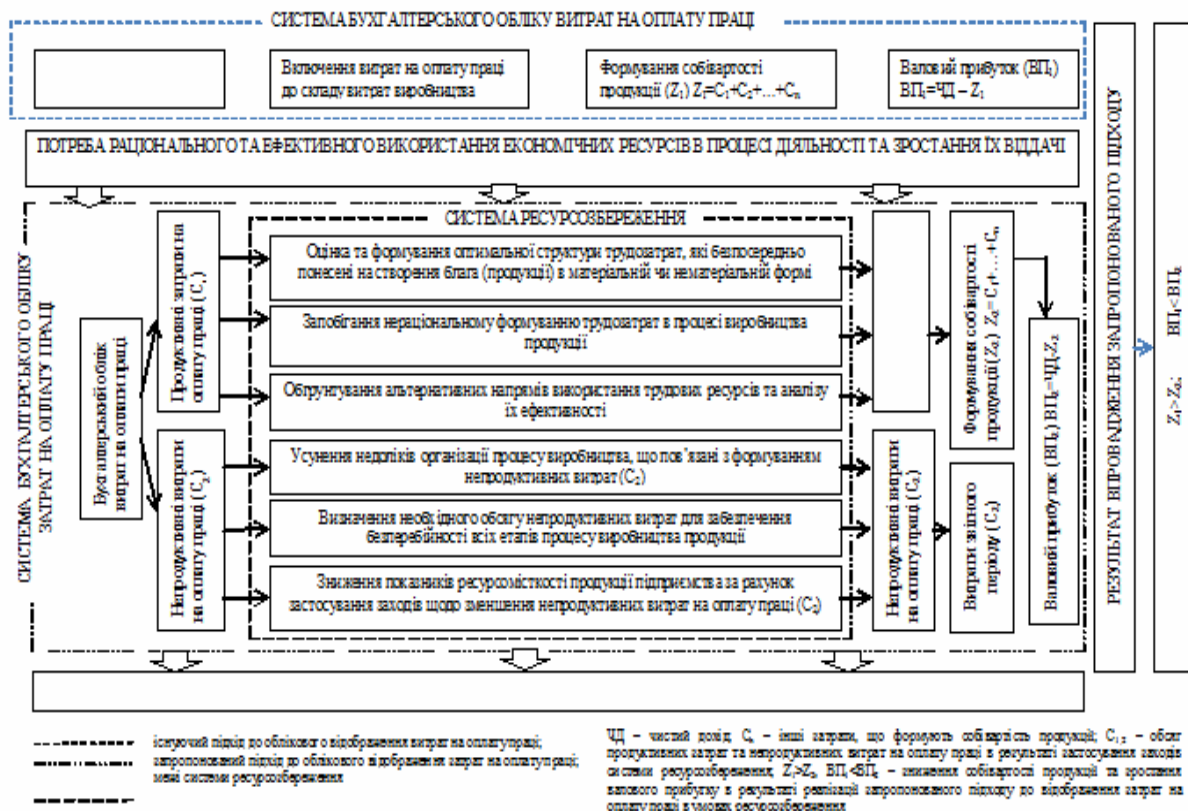

Рис. 3. Підходи до бухгалтерського обліку затрат на оплату праці в умовах ресурсозбереження

Запропонований підхід до поділу витрат на оплату праці на продуктивні затрати та непродуктивні витрати, дозволяє налагодити систему відображення та аналізу споживання трудових ресурсів, яка сприяє їх раціональному застосуванню, зниженню питомої ваги витрат виробництва за рахунок використання елементів системи ресурсозбереження.

Затрати на оплату праці в умовах ресурсозбереження полягають у здійсненні виплат персоналу підприємства безпосередньо зайнятому в процесі виробництва продукції (робіт, послуг) на основі застосування заходів, спрямованих на оптимізацію затрат праці та раціональне використання кваліфікаційних та розумових здібностей працівників, що впливає на оптимізацію споживання економічних ресурсів, наявних в розпорядженні підприємства.

Оскільки затрати на оплату праці входять до складу виробничої собівартості продукції, а непродуктивні витрати на оплату праці списуються на витрати звітного періоду відбувається зміна обсягу отриманого валового прибутку порівняно з існуючим методичним підходом (збільшення валового прибутку підприємства).

Висновки та напрямки подальших досліджень. Проведений поділ витрат на оплату праці на продуктивні затрати та непродуктивні витрати надає змогу виокремити затрати на оплату праці, які безпосередньо включаються до собівартості продукції, розмір якої впливає на величину прибутку підприємства. У свою чергу, управлінський персонал суб'єкта господарювання

має змогу проаналізувати необхідність оптимізації непродуктивних витрат та продуктивних затрат на оплату праці, що вплине на розмір собівартості продукції залежно від прийнятих управлінських рішень.

Використання запропонованого підходу щодо включення продуктивних затрат до складу собівартості продукції (робіт, послуг) сприяє підвищенню економічної ефективності процесу виробництва та зниженню ресурсомісткості продукції, підвищенню рівня продуктивності праці, зростанню обсягів валової продукції підприємства.

Список літератури

1. Саух І.В. Історія економічних вчень: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / І.В.Саух. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2009. – 260 с.

Рукопис подано до редакції 21.03.13

УДК 658.338.45

О.Г. РЯБИКІНА, асистентка, К.Г. РЯБИКІНА, аспірантка,
Криворізький національний університет

УЗАГАЛЬНЕННЯ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ТА РОЗВИТКОМ ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ БАЗИ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто питання конструктивного узагальнення понять «техніко-технологічна база», «формування техніко-технологічної бази» та «розвиток техніко-технологічної бази», що враховують внутрішню неоднорідність її елементів та поглиблюють наявні підходи в аспекті системної єдності технічної та технологічної складових і дають змогу оцінювати рівень управління техніко-технологічною базою крізь призму її збалансованості, забезпечення якої генерує зростання економічної, екологічної та соціальної ефективності.

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Формування конкурентоспроможності промислового комплексу інноваційного типу є базовим у процесі ринкових перетворень в Україні. Вирішення цього завдання потребує розробки системи заходів щодо кардинального підвищення техніко-технологічного рівня діючих виробництв, запровадження нових технологій та обладнання з високими техніко-економічними показниками.

Для забезпечення конкурентних позицій на внутрішньому та зовнішньому ринках вітчизняним промисловим підприємствам необхідно знаходити нові підходи до формування та розвитку їх техніко-технологічної бази (ТТБ), удосконалювати методи управління нею з метою підвищення ефективності функціонування підприємства з урахуванням високого рівня конкуренції та мінливого ринкового попиту на продукцію.

Особливо актуальним є вирішення цих питань для підприємств гірничо-збагачувального комплексу України та Криворізького залізорудного басейну, оскільки економічний, соціальний та екологічний стан не тільки в даному регіоні, а й у межах всієї України залежить від обсягів виробництва конкурентоспроможної залізорудної сировини та результативності роботи цих підприємств, які є орієнтованими на експорт.

Аналіз досліджень та публікацій. За радянських часів проблеми формування та розвитку ТТБ підприємства досліджувалися Р. Акбердіним, В. Александровим, Д. Барановим, О. Гапоненком, Л. Кантором, Ю. Куренковим, Д. Львовим, В. Новожиловим, Д. Палтеровичем, С. Покропивним, Є. Сапіро, В. Спіріним, А. Фуксом, С. Хейнманом, С. Ямпольським та ін. На сьогодні проблеми управління технічним базисом виробництва розглядаються переважно в аспекті інноваційного розвитку підприємств та технологічних змін. Варто відзначити наукові дослідження О. Амоші, Ю. Бажала, І. Булеєва, О. Галушко, В. Геєця, Н. Гончарової, І. Гонтаревої, В. Захарченка, С. Іляшенка, Є. Крикавського, О. Лапко, О. Мороза, О. Орлова, Й. Петровича, О. Редькіна, М. Римара, І. Репіної, А. Савчука, І. Скворцова, Ю. Стадницького, В. Соловійова, І. Тивончука, Л. Федулової, П. Харіва, А. Яковлєва та ін.